

Departementaal-vertrouwelijk
Duiding Maatschappelijke impact
COVID-19 (nr.27)

Maandag 22 maart 2021
Geactualiseerd 10.30 uur

Kerneenheid
Analyse

Duiding

- De trends van de afgelopen weken waren: afnemend draagvlak voor en naleving van coronamaatregelen; grote vaccinatiebereidheid; tanend vertrouwen in het coronabeleid; groeiend maatschappelijk ongenoegen en 'coronamoedigheid'.
- Veranderingen in deze trends zijn er nagenoeg niet. Bij de hervatting van de vaccinaties met het AstraZeneca vaccin zal moeten blijken of de onzekerheden rond het vaccin effecten hebben op de vaccinatiebereidheid. Er worden zorgen geuit via sociale media en belangenorganisaties.
- Met de groei van het aantal gevaccineerde ouderen en kwetsbaren wordt langzaam het punt bereikt dat de twee doelstellingen die steeds als onderbouwing van de coronamaatregelen werden gegeven (beschermen kwetsbaren en voorkomen zorginfarct) worden bereikt. Het verlengen van beperkende maatregelen wordt moeilijker verkoopbaar als dat uitsluitend met deze motivering gebeurt.
- Problemen bij de GGD als gevolg van een hausse aan testaanvragen kunnen negatieve effecten hebben op het vertrouwen in het coronabeleid (de capaciteit van de overheid om beleid uit te voeren) en op de testbereidheid. De toename van het aantal besmettingen is een indicatie dat we in de derde golf zitten, die in andere landen alweer heeft geleid tot verlenging/verstrenging van de lockdown.
- Er lijkt sprake van een professionalisering van de demonstranten die zich keren tegen de coronamaatregelen: voor de demonstratie op 20 maart waren beschermingsgroepen gevormd van mensen die getraind zouden zijn en/of een militaire achtergrond zouden hebben. De demonstranten leken te anticiperen op harde confrontaties met de politie, waarbij beelden van politieoptreden in de afgelopen weken een verhardende werking kunnen hebben.
- Door het uitblijven van versoepelingen, onvrede bij brancheverenigingen en het niet op tijd uitbetalen van steun aan ondernemers kan het draagvlak afnemen en de demonstratiebereidheid toenemen.

Situatiebeeld

Draagvlak voor de maatregelen

- [redacted] waarschuwt in een opiniestuk in NRC voor een 'wankel evenwicht, met nieuwe 5.1.2e problemen' wanneer door vaccinatie bijna alle kwetsbaren beschermd zijn en de kans op een gezondheidszorginfarct klein wordt. Deze twee criteria zijn al een jaar de basis voor het coronabeleid. Als deze vervallen, zou het kompas opnieuw ingesteld moeten worden, betoogt [redacted]
- De grote winst van FvD wordt door opiniepeilers geduid als de politieke vertaling van de tegenstem tegen het coronabeleid, omdat FvD vrijwel als enige uitsluitend campagne voerde tegen de coronamaatregelen. Daartegenover staat echter de winst van de VVD, die duidt op aanhoudende steun voor de maatregelen.
- Er blijven zorgen rondom de veiligheid van het AstraZeneca-vaccin; er zijn al mensen die zeggen liever te wachten op het Janssen-vaccin. Zo houdt patiëntenorganisatie Hartpatiënten Nederland 'twijfels', maar vindt wel dat het middel voldoende is onderzocht om weer te kunnen gebruiken. Seniorenorganisatie ANBO vindt dat ouderen extra voorgelicht moeten worden over het vaccineren omdat het imago van AstraZeneca een deuk heeft opgelopen.
- De vaccinatiestrategie blijft leiden tot kritiek vanuit hoog-risicogroepen: patiëntenorganisaties voor progressieve spierziektes zijn het wachten op een vaccinatie beu, verschillende gezondheidsspecialisten vinden het niet verantwoord dat 65-plussers met morbide obesitas nog steeds niet door huisartsen mogen worden ingeënt en meent de Gezondheidsraad meent dat AstraZeneca ook bij 65-plussers ingezet kan worden.
- Een commandant van de Luchtmobiele Brigade heeft ten onrechte gedreigd om militairen die de coronavaccinatie weigeren, te ontslaan. Defensie bevestigt dat ontslag niet aan de orde is, maar de confronterende boodschap heeft wel geleid tot onrust onder de manschappen.
- De GGD heeft door het grote aantal testaanvragen problemen met overbelaste telefoonlijnen en een vastgelopen computersysteem. Mensen werden door het onlinesysteem naar de andere kant van het land gestuurd om zich te laten testen, terwijl volgens de GGD's in elke regio genoeg testcapaciteit is. Dergelijke problemen en gevolgen zijn niet bevorderlijk voor de testbereidheid en het vertrouwen in het coronabeleid.
- De politie heeft afgelopen week iets minder boetes opgelegd voor het niet naleven van de avondklok. Het aantal beëindigde illegale feesten in het weekeinde lag iets lager dan een weekeinde eerder. Het aantal boetes voor overtredingen van het verbod op groepsvorming lag afgelopen week aanzienlijk lager.
- Oud-RIVM-directeur Roel Coutinho geeft met een boek over vaccins antwoord op de antivaxx-beweging. De boodschap van het boek "Vaxx - Hoe vaccinaties onze wereld beter hebben gemaakt" is dat vaccinaties wereldwijd de volksgezondheid sterk hebben verbeterd. Tegelijkertijd blijven anti-vaxxers en complotdenkers online de nut en noodzaak van vaccinaties betwijfelen. Ook zetten ze vraagtekens bij de kwaliteit en wijzen ze op vermeende bijwerkingen van inenting, de gepercipieerde 'dwang' vanuit de overheid en de vaccinproducenten.

- Brancheverenigingen KHN (horeca) en INretail (detailhandel) zijn teleurgesteld over het uitblijven van versoepelingen. Beide organisaties zijn van mening dat de horeca en winkels veilig open kunnen. Vanuit evenementenbouwers en –organisatoren wordt wel positief gereageerd op zowel het perspectief dat er vanaf 1 juli weer evenementen mogen plaatsvinden, als op de garantieregeling voor onverhoopte annuleringen.
- De overheid krijgt online kritiek dat het ondanks dat ondernemers het al zo moeilijk hebben, het niet lukt de steun aan hen op tijd uit te betalen. Het uitblijven van steun kan de weerstand tegen de coronamaatregelen doen toenemen.

Maatschappelijk ongenoegen

- Op sociale media klinkt de nodige kritiek op het uitblijven van versoepelingen. Men is gefrustreerd dat de overheid de bevolking nog langer wil 'opsluiten'. Het stijgende aantal besmettingen suggereert volgens veel critici bovendien dat de maatregelen überhaupt niet werken, dus waarom deze verlengen. Dit kan de demonstratiebereidheid in de komende weken doen toenemen.
- Op zaterdag 20 maart vond een internationale demonstratie ('World Wide Rally for Freedom') plaats tegen de beperkende coronamaatregelen, met demonstraties in landen over de hele wereld. In Nederland kwamen zo'n 1,400 personen samen op het Amsterdamse Museumplein; er was geen toestemming. De politie verwijderde de demonstranten van het plein en arresteerde daarbij 58 personen. Online laten veel deelnemers weten de demonstratie toch als een succes te zien: veel personen met verschillende (werk)achtergronden zouden zij aan zij hebben gestaan. Zo waren mensen gekleed als veteranen of als zorgpersoneel in witte jassen. Men benadrukt online de eensgezindheid onder demonstranten tegen de coronamaatregelen en de ordediensten.
- Ondanks de eerder aangekondigde stopzetting lijkt het 'op persoonlijke titel koffiedrinken' toch vervolg te krijgen. Op zondag 21 maart kwam de actiegroep 'Nederland in Verzet' onder die titel samen op het Museumplein. Net als zaterdag greep politie in en arresteerde 150 personen. Er is aangekondigd om op zondag 25 april te gaan 'koffiedrinken' in Utrecht.
- De organisatie van de demonstratie van zaterdag speelde in op mogelijk ingrijpen door de politie: men schreef voorafgaand aan de demonstratie dat er sprake zou zijn van twee beschermende groepen (een groep met een witte band om de arm en een met een blauwe band om de arm). De organisatie wil niet meer toelaten dat mensen geslagen, mishandeld en gebeten worden als gevolg van politieoptreden en zetten daarom de beschermende groepen in. Volgens de melding zou het gaan om getrainde mensen met een militaire achtergrond.
- Op online kanalen van tegenstanders van de coronamaatregelen is politieoptreden een belangrijk gespreksonderwerp. Men toont zich hoogst verontwaardigd over het vermeende agressieve politieoptreden van de afgelopen weken en verkondigt het niet langer te pikken zo behandeld te worden.
- Ook is er een petitie gestart waarin opgeroepen wordt een onderzoek in te stellen naar het politieoptreden tijdens een demonstratie op het Malieveld op 14 maart 2021. De initiatiefnemers menen dat politie en ME daarbij buitensporig geweld hebben gebruikt. De petitie is inmiddels 5.000 keer ondertekend.
- De Utrecht Data School constateert in het onderzoek 'Van Scherm naar Straat' dat de protesten van complotdenkers in de periode van 1 november 2019 tot 1 december 2020 relatief vaak escaleren. In hun onderzoek hanteren ze wel een zeer ruime definitie van complotdenkers. Zo onderzochten ze chats (tienduizenden berichten in zeventien Telegramgroepen) van onder meer QAnon-sympathisanten, maar ook van Farmers Defence Force. De helft van alle demonstraties die volgden op oproepen in de Telegramgroepen leidden tot arrestaties. Volgens de onderzoekers blijkt uit de chats dat ook het afzetten tegen een reëel probleem - zoals de lockdownmaatregelen - vatbaarder kan maken voor complottheorieën. Onderzoekers stellen ook dat de escalaties bij demonstraties niet per se een direct gevolg zijn van de gesprekken op Telegram. Er zijn ook andere factoren die tot escalatie kunnen leiden, zoals de aanpak van de politie en de aanwezigheid van relschoppers.
- Naar aanleiding van de avondklokrellen in januari zijn inmiddels 258 mensen opgepakt. Het Openbaar Ministerie laat weten dat de arrestaties zijn verricht vanwege het plegen van openlijk geweld, opruiing, verzet tegen de politie, diefstal en vernieling. Zestig verdachten zijn minderjarig.
- In sommige onlinekanalen waar complotdenkers actief zijn, is men wantrouwig over de verkiezingsuitslag. Met name de winst van VVD en D66 en de in hun ogen te beperkte groei van het FvD zijn volgens complotdenkers opvallend. Zij achtten het ondenkbaar dat een partij(leider) die zogenaamd symbool staat voor het onderdrukken van de eigen bevolking (VVD en Rutte) geen zetels heeft verloren, maar zelfs zetels wint.
- Het coronavirus blijft in deze kanalen eveneens een grote rol spelen en de overheidsreactie erop ziet men als zwaar overtrokken. Men deelt daarbij beelden van bijeenkomsten van diverse politieke partijen op de verkiezingsavond waaruit zou blijken dat de afstandsmaatregelen massaal overtreden worden. Zo gevaarlijk kan het virus dan toch niet zijn, zo is de gedachte. Ook noemt men de politici hypocriet, aangezien zij juist voorstanders zijn van stevige coronamaatregelen.

Maatschappelijke ontwrichting

- Interpol waarschuwt voor een 'nieuwe golf' van coronamisdad: criminelen die vaccinvoorraden stelen en handelen in nepvaccins. ██████████ roept landen op hun vaccindistributie goed te beveiligen. In Europa is de dreiging van illegale medicijnenhandel overigens niet zo groot, vanwege de veilige toeleveringsketen. 5.1.2e